

Міністерство освіти і науки України
Інститут української мови Національної академії наук України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИНТАКСИСУ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Міжнародна наукова конференція,
присвячена 110-річчю від дня народження
професора **ІЛАРІОНА СЛИНЬКА**

16 – 17 червня 2022 р.
м. Чернівці

Міністерство освіти і науки України
Інститут української мови НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИНТАКСИСУ:
СУЧАСНИЙ СТАН
І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Матеріали Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 110-річчю від дня
народження професора Іларіона Слинька

16–17 червня 2022 р.

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2022

УДК 811.161.2'367(08)

A 437

Актуальні проблеми синтаксису : сучасний стан і перспективи дослідження : матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження професора Іларіона Слинька (Чернівці, 16-17 червня 2022 р.) / за ред. С. Т. Шабат-Савки. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 246 с.

ISBN 978-966-423-718-2

Actual problems of syntax: current status and prospects of research : materials of the International scientific conference dedicated to the 110th anniversary of the birth of Professor Hilarion Slinko (Chernivtsi, June, 16-17, 2022) / resp. ed. S. T. Shabat-Savka. Chernivtsi : Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2022. 246 p.

Редакційна колегія:

Світлана Шабат-Савка, доктор філологічних наук, професор;

Іванна Струк, кандидат філологічних наук, асистент;

Наталія Шатілова, кандидат філологічних наук, асистент.

Тези доповідей надруковано в авторській редакції.

У збірнику представлено матеріали Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження», що відбулася 16–17 червня 2022 р. на філологічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича з нагоди 110-річчя від дня народження професора Іларіона Слинька.

Для науковців, учителів, студентів – усіх, кого цікавлять актуальні питання синтаксичної теорії, аспекти функціонування різномірних мовних одиниць у дискурсивно-жанрових формах української мови, проблеми лінгвостилістики та лінгвоперсоналогії.

The materials of the International Scientific Conference «Actual Syntax Problems: Current Status and Prospects of Research» that was held on June 16–17, 2022 at the Faculty of Philology of Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych on the occasion of the 110th anniversary of Professor Hilarion Slinko are presented in this collection.

For scientists, teachers, students – all who are interested in current issues of syntactic theory, aspects of the functioning of multilevel language units in discursive-genre forms of the Ukrainian language, problems of linguistic stylistics and linguistic personology.

ISBN 978-966-423-718-2

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2022

ПОРЯДОК СЛІВ У РЕЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НАСКРІЗНЕ СИНТАКСИЧНЕ ПОНЯТТЯ

Ольга Турко

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних
дисциплін початкової та дошкільної освіти Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
o.turko@tnpu.edu.ua

Питання про порядок слів у реченні української мови постало в руслі формально-граматичного підходу, згодом стало домінантною категорією комунікативного синтаксису. Панівним в українському мовознавстві є трактування порядку слів у реченні як вільного, що є, на нашу думку, некоректним та потребує глибшого аналізу, оскільки розташування компонентів речення зумовлено певними синтаксичними зв'язками, відношеннями, комунікативним наміром мовця тощо.

До перших спроб граматичного опису порядку слів в українській мові належить праця німецького мовознавця-славіста Е. Бернекера «Die Wortfolge in den slawischen Sprachen» (1900) [3, с. 155–16]. На початку ХХ ст. в слов'янському мовознавстві формується східнослов'янська (О. Потебня, С. Смаль-Стоцький, Ф. Гартнер, В. Сімович та ін.) та західнослов'янська (В. Матезіус, Є. Курилович, Ф. Данеш, Я. Фірбас, Й. Містрік та ін.) лінгвістичні школи, котрі зробили значний внесок у теорію формально-граматичної парадигми. Зокрема, безперечними надбаннями цього підходу щодо аналізованого поняття є такі:

- виявлення порядку слів у реченні як синтаксичного явища;
- встановлення різновидів порядку слів – фіксованого та вільного, прямого та інверсійного (чітко трактування цих різновидів є актуальним і в сучасному мовознавстві);
- розгляд інтонації як засобу словопорядку, відтак стилістичного пояснення інверсії, а ще згодом розгляду порядку слів у комунікативному синтаксисі;
- часткове обґрунтування зв'язку членів речення із позицією в структурі речення, а не частиномовною функцією (дієслово – присудок, іменник – підмет тощо); розмежування проблеми порядку слів у слов'янських мовах від проблеми

синтаксичних функцій членів речення (В. Матезіус);

– введення в науковий обіг поняття «інверсія» на позначення незвичного розташування слів у реченні зі стилістичною метою; встановлення зв'язку інверсії та звичного порядку слів із смисловою структурою висловлювання;

– встановлення зв'язку між порядком слів та синтагматичним членуванням речення (О. Мельничук);

– обґрунтування поняття «синтагма» у площині закономірностей порядку слів у реченні

Функційний підхід актуалізує роль порядку слів у реченні як засобу вираження модального значення [2].

На сучасному етапі розвитку українського мовознавства порядок слів у реченні актуалізується в комунікативному аспекті (І. Вихованець, К. Городенська, Н. Гуйванюк, І. Слинко, А. Загнітко, О. Кульбабська та ін.):

– порядок слів та інтонація (місце розташування фразового наголосу) є основними засобами вираження актуального членування речення;

– виокремлення об'єктивного та суб'єктивного порядку слів;

– окреслення інтенції мовця шляхом граматичного моделювання речення;

– темо-ремне членування мовного потоку з урахуванням позицій синтаксичних компонентів.

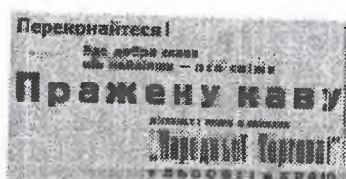
Отже, лінгвістичний аналіз мовних одиниць, понять, категорій прямо або опосередковано торкається питання порядку слів у реченні української мови, відтак теорія порядку слів проливає світло на їхню синтаксичну сутність.

Список використаної літератури

1. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. Київ : Наукова думка, 1966. 324 с.
2. Турко О. В. Порядок слів у реченні української мови як засіб вираження модальності (на матеріалі художніх текстів). *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. Вернадського* Серія: Філологія. Журналістика / гол. ред. Казарін В. П. 2021. Том 32 (71). № 1. Частина 1. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 111–115.
3. Berneker E. Die Wortfolge in den slawischen Sprachen. Berlin, 1900. 162 s.

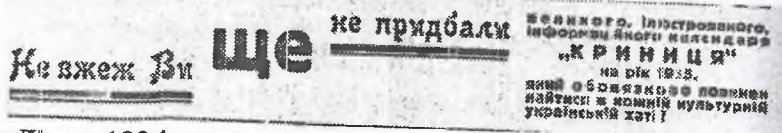
«Діло», 1931

«Діло», 1934

«Діло»,
1938

«Діло», 1934

Подальше дослідження рекламних текстів дасть змогу виявити специфіку використання в них традиційних засобів стилістичного синтаксису та виокремити такі з них, що їх можна кваліфікувати як особливі для рекламного стилю та комунікативних завдань саме цієї сфери вживання української мови.

Список використаної літератури

1. Арібжанова І. Інверсія як поняття комунікативної граматики. *Українське мовознавство*. № 1(49). 2019. С. 62–83.
2. Ващенко В. С. Стилістичний синтаксис: Фігури. *Сучасна українська літературна мова: Стилістика*. Київ, 1973. С. 356–369.
3. Мірошніченко І. Г. Прагматичні особливості стилістичних фігур у стислих текстах українського мас-медійного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13, т. 1. С. 83–87. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11962>
4. Слинко І.І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч. посібник. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.

<i>Теслицька Г.</i> Синтаксична категорія відокремлення як актуалізатор ад'єктивних компонентів у структурі простого речення	199
<i>Тележкіна О.</i> Зображально-виражальні засоби в синтаксичній палітрі поетичного мовосвіту анатолія перерви	201
<i>Ткач Л.</i> Праці професора І. І. Слинька з історичного синтаксису української мови як носій культурної пам'яті в українській філології.....	203
<i>Томусяк Л.</i> Експресивізація дуплексивів	206
<i>Турко О.</i> Порядок слів у реченні української мови як наскрізне синтаксичне поняття.....	208
<i>Федурко М.</i> Повість Осипа Туряньського «Поza межами болю» крізь призму її синтаксичної організації.....	207
<i>Федурко О.</i> Прислівники на -о (-е) у вториннопредикатній функції ..	212
<i>Ципердюк О.</i> Синтаксична організація проповідницького тексту	214
<i>Цуркан М.</i> Еліптичні неповні речення як засіб стилізації розмовності в мовотворчості Марії Матіос	216
<i>Шабат-Савка С.</i> Лінгвокреативність у синтаксисі: комунікативно-дискурсивний контекст	218
<i>Шабат-Савка С., Капацї А.</i> Функційний обшїр етикетних висловлень в українськомовному фатичному дискурсі	220
<i>Шатїлова Н.</i> Конструкції семантико-синтаксичного паралелїзму в мовно-образній системї поетичного тексту.....	222
<i>Шинкарук В.</i> Особливїсть МД-структур зі з'ясувальними вїдношеннями ускладненої будови	224
<i>Шрамко Р.</i> Речення з предикатами стану / ставлення суб'єкта як маркери мовної особистостї Ольги Кобилянської: прагмарелевантний вимір	226
<i>Шутак Л., Навчук Г.</i> Категорїйний словотвір у контекстї творення предикатних / непередикатних синтаксичних структур	229
<i>Юсікова О.</i> Фразеологїзми з семантикою способу дїї у говїрках Закарпаття: синтаксичний аспект дослїдження	231
<i>Ткач Л., Закутня А., Мойсюк Т.</i> Засоби стилїстичного синтаксису в текстах української реклами	233